

**ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛНИ НАУКИ**

**НАУЧНИ ТРУДОВЕ
на
ФАКУЛТЕТА ПО ИКОНОМИЧЕСКИ
И СОЦИАЛНИ НАУКИ**

Том № 10

Материали от научен форум по повод на
20 години специалност „МАКРОИКОНОМИКА“ на ФИСН
на тема

**„ВИСШЕТО ИКОНОМИЧЕСКО ОБРАЗОВАНИЕ
В БЪЛГАРИЯ В ГОДИНИТЕ НА ПАЗАРНИ РЕФОРМИ
НА НАЦИОНАЛНОТО СТОПАНСТВО“**

**ISSN: 1313-227X
Пловдив, 2015 г.**

**УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО
„ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“**

Дискусията е по инициатива на катедра „Икономически науки“, проведена на 14 май 2015 г., подготвена от нейния академичен състав с подкрепата и съдействието на декана на Факултета по икономически и социални науки (ФИСН) на ПУ „Паисий Хилендарски“.

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Проф. д.ик.н. Мария Сотирова – председател

Доц. д-р Боян Славенков, доц. д-р Олга Симова

Съставителство и научна редакция: проф. д.ик.н. Мария Сотирова

© Колектив, 2015

© Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2015

ISSN: 1313-227X

Поредицата „НАУЧНИ ТРУДОВЕ НА ФИСН“ се публикува с финансовата подкрепа на ФИСН на ПУ „Паисий Хилендарски“ и се разпространява безплатно.

ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ИСТОРИЧЕСКА ПЕРСПЕКТИВА КЪМ СТОПАНСКАТА НАУКА В ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

ТЕОДОР СЕДЛАРСКИ,

доц. д-р, Стопански факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

Настоящата дискусия по недвусмислен начин свидетелства, че двадесет и пет години след началото на прехода към пазарно стопанство у нас все още е отворен въпросът относно съвременното наименование на икономическата наука на български език, както и на учебните програми в рамките на икономическото образование. В утвърдените в американските и европейските университети главни икономически специалности на бакалавърско равнище – *икономика* (англ. economics) и *стопанско управление* (англ. business administration), се изучават основите на общоприетия съвременен икономически анализ (т.нар. mainstream economics) в дисциплини както с микроикономическа, така и с макроикономическа насоченост. В немската терминологична употреба тези две главни икономически специалности носят наименованията съответно „Volkswirtschaftslehre“ (буквално „наука за народното стопанство“) и „Betriebswirtschaftslehre“ (буквално „наука за предприятието като стопанство“). Често през годините са използвани погрешни преводи и интерпретации на имената и съдържанието на програмите. Стопанското управление е представяно като „микроикономика“, понеже се занимава с анализ на дейността на фирмата, а названието на специалността „Икономика“ е превеждано като „макроикономика“, понеже привидно (особено в немския вариант на името) основен обект на изучаване е националната икономическа система. В действителност разликата между двете специалности няма отношение към условното разделение на съвременната икономическата наука (economics) на микро- и макроикономика. И двата дяла се изучават и в двете специалности, като са застъпени в по-голям обем и включват знания с по-комплексен характер в програмите по икономика в сравнение с тези по стопанско управление. Това е така, тъй като в програмите по икономика очаквано се цели по-задълбоченото развитие на аналитичните умения и усвояването на формалния инструментариум на (микро- и макро-) икономическия анализ, включително приложението на сложни статистически и иконометрични техники, докато в образованието по стопанско управление се набляга на „по-меки“ и широко приложими в предприятията от различни сфери знания относно лидерски стил, управ-

ление на човешките ресурси, организационна теория и култура и т.н. В резултат не е изненадващо, че стопанското управление (или бизнес администрацията) е значително по-привлекателната специалност за студентите в университетите по цял свят.

След прехода в страната остава отворен в голяма степен и въпросът за названието на самата икономическа наука, преподавана в университетските специалности. Терминът „политическа икономия“ се свързваше в началните години на трансформацията изключително с марксистката ѝ версия и беше избягван дори при представянето на постиженията на класическата школа в политическата икономия, т.е. работата на Адам Смит, Давид Рикардо, Томас Робърт Малтус, Джон Стюарт Мил и др. Като че ли заради опасенията от обвинения в идеологическа пристрастност се забравяше фактът, че в действителност утвърждаването на наименованието „икономика“ (англ. economics) за стопанската наука е осъществено от английския икономист Алфред Маршал едва в края на XIX и началото на XX век, и то след период на бурни сблъсъци относно определящите характеристики на навлизащата в своята зрялост дисциплина. За съжаление, закъснялата актуализация на силно натоварената с идеологически оценки учебна литература по предмета „История на икономическата мисъл“ дълго отблъскваше студентите и познаването на това развитие убягва в образованието на цели випуски. Пропускът не беше отстранен и по-късно поради едно неблагоприятно стечение на обстоятелствата: еволюцията на икономическата наука остава слабо известна за учащите днес, понеже, следвайки глобални тенденции, статусът на предмета в началото на хилядолетието бе понижен в избран или дори премахнат от редица учебни планове. Сред малкото положителни ефекти от последната световна икономическа криза обаче беше триумфалното завръщане на историята на икономическите теории в учебния процес, често вследствие на настоятелни студентски инициативи във водещите университети от „Бръшляновата лига“ в САЩ, както и в Кеймбридж, Оксфорд и др. в Обединеното кралство, за които у нас се чу твърде малко. Във връзка с това можем да очакваме, че в непосредствено бъдеще „Икономически теории“ ще заеме и в нашата страна отново мястото на ключов предмет в рамките на обучението по икономика, без който ориентацията в системата на актуалното икономическо знание е невъзможна.

Преподаването на историята на икономическите учения показва по естествен начин съществуващото винаги многообразие на идеи и подходи в стопанската наука. В рамките на предмета традиционно се изяснява как се стига до налагането на общоприетия икономически анализ

днес, какво има преди „икономиката“ (англ. economics) и сама ли е тя в икономическата мисъл на съвремието.

В края на XIX век картината на школите в *политическата икономия* е пъстра. Наред с тогавашния mainstream – постулатите на *класическата школа*, обобщени най-зряло и развити в главния труд на Джон Стюарт Мил (1806 – 1873) „Принципи на политическата икономия“ (1848), сериозни научни позиции заема т.нар. *немска историческа школа*, опонираща на теоретичните положения и изводи на „манчестърските либерали“ и държаща стопанската наука да се назовава по-скоро „национална икономия“ (нем. Nationalökonomie). *Марксовата интерпретация* на идеите на класическата политическа икономия, съчетана с влияния от немския икономически историзъм на епохата, може да бъде разглеждана като обособено направление, намерило, както знаем, свои по-късни научни последователи. През 70-те години на XIX в. на сцената се появява *анализът в пределни величини* (т.нар. *маржинализъм*) едновременно в Англия (в работите на Уилям Стенли Джевънс), в Австрия (в трудовете на Карл Менгер) и Швейцария (в публикациите на Леон Валрас). Книгите им, съдържащи основите на пределния анализ, излизат от печат почти паралелно – Джевънс: „The theory of political economy“ (1871); Менгер: „Grundsätze der Volkswirtschaftslehre“ (1871); Валрас: „Éléments d'économie politique pure, ou théorie de la richesse sociale“ (1874)¹.

Немските исторически икономисти подлагат на критика възприетия в английската и австрийската традиция (и придобил едва в годините след Втората световна война господстваща позиция) подход на „*методологическия индивидуализъм*“ в икономическите изследвания. За исторически ориентираните икономисти опростенческите допускания за рационалния индивид и търсенето на универсално валидни („вечни“, „природни“) икономически „закони“, описващи човешкото поведение, не могат да доведат до реалистични научни резултати. Подобно на Маркс, общественонаучните им изследвания са повлияни от философията на Кант и Хегел². Стопанската дейност, начините, по които хо-

¹ Срв. със Седларски (2015); Седларски, Леонидов (2015).

² Позицията за липса на „твърди“ закони в обществените науки, подобни на тези в природните, отстоява в съвремието и Нобеловият лауреат Дъглас Норт (вж. North, 2005, с. 16) в противовес на автори като например Робърт Солоу, който твърди: „Моето впечатление е, че най-добрите и интелигентни представители на професията работят така, сякаш икономиката е физиката на обществото. Има единствен общовалиден модел на света. Той само трябва да бъде приложен“ (цит. по North, 2005, с. 19).

рата осъществяват взаимодействия помежду си с оглед на задоволяване на конкретни свои потребности (както и в голяма степен генезисът на същите тези потребности), имат социален характер, вплетени са неотделимо в мрежата от споделени представи за реалността³, за това кое е позволено и кое – не, за това как може да бъде постигната дадена цел и как – не. Социалните отношения, от които специфично икономическите се явяват само част, се формират под въздействието на исторически и културни фактори и тяхното пренебрегване води до развитие на затворени в себе си абстрактни модели с малка практическа приложимост и емпирична валидност⁴.

Във връзка със стремежа към дефиниране на метод на икономическата наука, отличаващ я от другите обществени науки (които също започват да се утвърждават като професионални дисциплини по това време – социологията, антропологията, психологията, политологията) и правото, между австрийския икономист Карл Менгер (1840 – 1921) и представителите на новата (младата) немска историческа школа, главно Густав Шмолер (1838 – 1917), възниква остра научна полемика. В своята книга от 1883 г. „За метода на обществените науки и политическата икономия в частност“ („*Untersuchungen über die Methode der Sozialwissenschaften und der politischen Ökonomie insbesondere*“) Менгер застъпва мнението, че зад историческия подход на немските икономисти липсва същински теоретичен апарат. Последното става причина за разгарянето на т.нар. спор за метода (нем. *Methodenstreit*). В спора за метода на икономическата наука се сблъскват различните гледища относно това дали икономиката следва да има абстрактно-логичен, формален (математизиран), позитивен характер – позиция, отстоявана

³ North (2005, с. 2).

⁴ Голяма част от икономистите от старата немска историческа школа (Ф. Лист, В. Рошер и др.) не използват термина „институция“, но в израза „*производителни сили на нацията*“ те влагат значението на съвкупността от закони, образователна система, държавна администрация, политически и обществен ред, национална валута, семейство, религия, традиции, поща, книгопечатане и пр. (вж. Бежарова, Велев, Пипев, 2006, с. 386). В творчеството на късните представители (на новата историческа школа, Г. Шмолер, В. Зомбарт) вече присъстват понятийни уточнения именно на „институциите“: „Под политическа, правна, икономическа институция ние разбираме частичен, служещ на определени цели, достигнал до самостоятелно развитие, ред [регламент] на социалния живот, който се явява твърдото вместилище на действията на поколения, често за столетия и хилядолетия: собствеността, робството, крепостничеството, бракът, попечителството, пазарите, парите, свободата на избор на професия, това са примери за институции“ (Schmoller, [1900] 1923).

от представителите на маржинализма в Австрия (Менгер, Бьом-Баверк, Визер), Англия (Джевънс, Маршал) и Швейцария (Валрас, Парето – в ранния му период), или описателен, емпиричен, социологичен, нормативен – позицията на немските икономисти историци по това време. Густав Шмолер отговаря на Менгер на страниците на официалното издание на немското *Дружество за социална политика* (нем. *Verein für Socialpolitik*) под негова редакция, че не опитите за създаване на абстрактна икономическа наука, а изследването на действителните исторически фактори и богатият статистически материал са основата за близко до реалността и полезно икономическо знание. От своя страна през следващата година (1884) Менгер публикува памфлета „Грешките на историзма в немската национална икономия“ („Die Irrtümer des Historismus in der deutschen Nationalökonomie“), в който посочва невъзможността чрез историческия подход икономиката да се разграничи от правото и политиката и да се търсят общовалидни икономически закономерности (на статистическия материал се приписва помощна роля). Позицията на Менгер е подкрепена по-късно от последователите му в Австрия – Ойген фон Бьом-Баверк и Фридрих фон Визер. В резултат немските икономисти дават на маржиналистите ироничното название „Австрийска школа“ заради опита им да развият нова икономическа теория, различна от доминираната по това време от германските професори икономическа наука. Следният коментар на немския икономист Катценщайн по отношение на работата на А. Маршал изразява отношението на историческата школа към актуалните за времето постижения в теоретичната икономика: според него Маршал е написал своите „Принципи на икономиката“ само за да спаси Рикардо, а с това и цялата „староанглийска школа“ от „иконоклазма [разрушаването на общоприети вярвания, традиции] на съвременето“, и при това с негодни средства. „Произходът, развитието и етичната природа [на стопанската наука] биват възприемани погрешно, ако основната част от нейната сфера бива запълвана с дефиниции, под които всеки разбира нещо различно, с алгебричните уравнения на предлагането и търсенето, които игнорират човешкия нрав. Нашето време и науката, която трябва да го проумее, е твърде сериозно, за да се губят ценни моменти с подобни нищо значещи неща. Те не ни водят по-близо до същината на въпросите, имащи отношение към човешкото благополучие и страдание. Когато се говори за икономическото действие и мислене и при това се пропуска да се спомене държавата и нейното право, това е само друго проявление на лошия навик да се забравя важното заради дреболии“ (Katzenstein, 1893, цит. по Rieter, 2012, с. 152).

В действителност обаче поради неуспеха си да предложи единна теоретична рамка за обяснение на стопанските процеси и икономическото развитие на обществата историческата школа рязко губи научни позиции след Първата световна война. Проблемите на инфлацията, депресията, безработицата дори не могат да бъдат адекватно диагностицирани с методите на историзма, а разработването на решения остава напълно извън възможностите на подхода. Множество немски изследователи от средата на ХХ век и след това обвиняват представителите на школата в подвеждането на немската икономическа мисъл в безперспективна посока, което коства на германската икономическа наука повече от половин век закъснение спрямо развитието на теорията в англоезичния свят.

Макар и претърпял поражение, методът на икономическите изследвания, използван от немската историческа школа, оказва съществено влияние върху американския („стар“) институционализъм (отчасти и върху новата институционална икономика, вж. късната работа на Дъглас Норт⁵, Авнър Грайф и др.)⁶; икономическата социология; икономическата антропология и др. интердисциплинарни научни области. Валтер Ойкен, един от идейните бащи на *социалното пазарно стопанство* (нем. *soziale Marktwirtschaft*) в Германия, обобщава за творчеството на Шмолер: „Целият исторически процес е възприеман от него като процес на напредък на нравите, който се изразява в по-добри институции, а чрез по-добри институции хората се възпитават в по-възвишени форми на съществуване“⁷. *Ордолиберализмът* на Ойкен и останалите *фрайбургски икономисти* има своите корени в историческата школа. Икономическата мисъл на Алфред Мюлер-Армак, близък съветник на Лудвиг Ерхард и застъпник на социалното пазарно стопанство в Германия след Втората световна война⁸, е формирана в историческата традиция. Създателите на немския *икономически ред* (нем. *Wirtschaftsordnung*) след войната биват определяни от някои изследователи като „най-младата немска историческа школа“. На младата немска историческа школа е приписвана заслугата за развитието на „научно обоснована държавна социална политика в Германия“. Идеята, че успешната стопанска политика трябва да бъде съобразена с културното

⁵ Особено книгата на Норт „*Understanding the Process of Economic Change*“ (North, 2005). Вж. конкретно концепцията за *зависимостта от миналото* (англ. *path dependence*).

⁶ Срв. със Седларски (2013).

⁷ Eucken (1940).

⁸ Срв. с Узунов (2009).

наследство и историческия опит на конкретната нация, намира приложение в изследванията, посветени на прехода към пазарна икономика в Източна Европа и други части на света⁹.

Но да се върнем отново в края на XIX век. Английският икономист Алфред Маршал (1842 – 1924) внася съществени корекции в разбирането на предмета и задачите на икономиката, работи за това тя да се превърне в „чиста и приложна наука“, независима от злободневни и политически въпроси. Съумява да замени старото и популярно название „политическа икономия“ с термина „икономика“ (economics)¹⁰. По-рано Уилям Стенли Джевънс също подготвя труд с наименование „Принципи на икономиката“ (Principles of Economics), който обаче остава незавършен. Двадесет години по-късно (през 1890 г.) Алфред Маршал издава своето основно произведение със същото заглавие и осъществява промяната, поставяйки акцента върху *позитивния* научен подход и математическата строгост на анализа. Наименованието „икономика“ наподобява имената на утвърдените по онова време университетски дисциплини „физика“, „етика“, „математика“ (англ. *physics*, *ethics*, *mathematics*)¹¹. Във встъпителната си реч като професор в Кеймбридж през 1885 г. Маршал набелязва основните цели, на които ще бъде подчинена дейността му. Сред тях са: 1) утвърждаване на налаганата от него нова парадигма в икономическата наука срещу класиката, историцизма и социалистическите идеологии (за историците твърди, че фактите от стопанската история са „неми“ сами за себе си и се нуждаят от теория, за да бъдат интерпретирани); 2) отстояване на самостоятелността на икономиката като научна дисциплина против атаките на Комт и налагане на позицията, че не съществува единна социална наука (социология), която да включва и предмета на икономиката; 3) въвеждане на икономиката като отделна специалност в Кеймбриджкия университет¹². Един от най-видните изследователи на историята на икономическите учения Марк Блауг открива в есетата на Маршал „The Graphic Method of Statistics“ (в *Journal of the Royal Statistical Society*, 1885) и „The Old Generation of Economists and the New“ (в *Quarterly*

⁹ Вж. Леонидов (2000); Седларски (2013, с. 305 – 350).

¹⁰ Срв. с Тошкова (1999, с. 176 – 178); Ковачев и колектив (2001, с. 3 – 20); Бекярова, Велев, Пипев (2006, с. 497 – 502); Бухолц, (1993, с. 167 – 170); Blaug (2009, с. 277 – 287); Robbins, Medema, Samuels (1998, с. 258 – 267).

¹¹ Вж. Rieter (2012, с. 144).

¹² През 1902 г. Маршал внася в университетския сенат петиция, озаглавена „A Plea for the Creation of a Curriculum in Economics and Associated Branches of Political Science“, вж. Rieter (2012, с. 144).

Journal of Economics, 1896) наченки на днешната представа за задачите на иконометрията. В тях Маршал излага становището, че теорията предоставя причинно-следствените връзки, които могат да се формулират с помощта на математиката, а историческите данни позволяват да се оценят количествените измерения на каузалните зависимости.

С окончателното спечелване на надмощието в западната икономическа наука от т.нар. *неокласическа икономика* (англ. neoclassical economics), обединила постиженията на австрийската субективна школа на Менгер и неговите последователи, лозанската математическа школа на Валрас и наследниците му, младата кеймбриджка школа на Джевънс и Маршал, както и прощадащата американска школа в лицето на Джон Бейтс Кларк), през първата половина на XX век предмет на икономическата теория става изследването на механизмите на взимане на решения от рационалния икономически субект. Методът ѝ може да се илюстрира със следния цитат от Джевънс: „Дадено: определен брой хора с различни потребности и производствени възможности, притежаващи земя и други източници на суровини; изисква се да се определи: начинът на използване на техния труд, който максимизира полезността на продукта“ (цит. по Ковачев и колектив, 2001, с. 16 – 17). Вниманието на неокласиците е съсредоточено върху отношенията на човека към вещта, а не между хората – за разлика от противоположния подход у историците и Маркс, където собствеността върху вещите е израз на определени отношения между членовете на обществото или социалните класи. Философска основа на маржиналистката икономическа теория се явява утилитаризмът на Джеръми Бентам (1748 – 1832)¹³. Неокласическият *homo economicus* (понятието е въведено първоначално от Адам Смит) се стреми да увеличи съвкупната си полезност, като претегля предимствата и недостатъците на достъпните възможности за действие (изчислява разходите и ползите). Ясно разпознаваема зад идеята за рационалния „икономически човек“ е хедонистичната представа на Бентам за удоволствието като цел на живота. При всяко действие индивидът преценява резултатното удоволствие или болка и извършва само действията, които носят повече удоволствие отколкото

¹³ Бентам е авторът, въвел в употреба понятието „ползност“ в използвания от първите маржиналисти смисъл. Според философската концепция на утилитаризма управлението на една държава следва да се ръководи от принципа за максимизиране на нетната полезност на индивидите в обществото (превес на удоволствието над страданието) – „най-голямо щастие за възможно най-голям брой хора“. Вж. Ковачев и колектив (2001, с. 16).

страдание¹⁴. Този вид „психологическо счетоводство“ образува и до днес ядрото на микроикономическата теория¹⁵.

Причините за запазването на елемента „класика“ в названието на неокласическата икономика са свързани с подчертаното значение на общите елементи с класическата политическа икономия. Убеждението на икономистите от неокласическата школа, подобно на класиците, е, че съществуват неизменни закономерности, на които се подчинява стопанската действителност. Задача на икономическата наука е да ги разкрие, за да могат да бъдат правени аргументирани прогнози, а стопанската политика да бъде съобразена с автоматичното им действие и да не го затруднява (чрез излишна или неправилна намеса). За разлика от представата на по-ранните автори обаче сега икономическите „зако-ни“ се търсят в *човешкото поведение*, в света на психичните процеси на отделния индивид, които са в голяма степен биологически обусловени и са независими от конкретната социално-икономическа формация. Неокласическите икономисти предлагат обяснение на класическите препоръки в духа на „laisser-faire, laisser passer“ (или „невидимата ръка“) с помощта на новия, по-съвършен научен подход на маржинализма. В центъра на изследването се поставя поведението на индивида (т.нар. „робинзонада“): оптимизацията на полезността при (хипотетично) *дадено* количество на ресурсите (бюджетно ограничение) и *дадени* непроменливи предпочитания (криви на безразличие)¹⁶. Същият маржинален формалнологически механизъм е пренесен при оптимизацията на разходите в рамките на фирмата с помощта на изокванти и изоразходни криви. Обществото започва да се схваща като съвкупност от индивиди консуматори, за задоволяването на чиито нужди бива организирано производството¹⁷.

Объркващото за външния поглед към икономическата наука обстоятелство, че едни и същи факти от действителността биват интерпретирани от различни икономисти понякога по напълно противоположен начин, както и че дори при близка интерпретация на данните се дават

¹⁴ Вж. Фром (2004, с. 160).

¹⁵ Така формулирана, тезата на Бентам може да бъде открита непосредствено в хипотезата за *очакваната полезност (expected utility hypothesis)* на Фон Нойман и Моргенщерн (наричана още „von Neumann-Morgenstern utility“). В последните десетилетия концепцията бива доразвита в интердисциплинарните изследвания на границата между икономиката и когнитивните науки – вж. Kahneman, Tversky (1979); срв. със Седларски, Димитрова (2014).

¹⁶ Вж. Blaug (2009, с. 278, 280).

¹⁷ Вж. Тошкова (1999, с. 182).

разнопосочни предписания за икономическа политика, очевидно може да намери своето обяснение при изучаването на развитието на икономическата мисъл. Еволюцията на школите в икономическата наука, различните им светогледни основи и скрита идеологическа натовареност, противоборството за надмощие на идеи правят разбираема често декларираната от съвременните икономисти принадлежност към едно или друго течение на общото им професионално направление. Този последен аспект има важно отражение върху възприемането на целите на икономическото образование. Тъй като теории, възникнали през различни етапи от развитието на икономическата мисъл, запазват своята приложимост при обяснението на едни или други обстоятелства в съвременното стопанство и биват използвани като алтернативни, а понякога и като допълващи се, то функцията на обучението е да помогне на бъдещите икономисти да подредят свой „комплект теоретични инструменти“, в който в зависимост от естеството на разглеждания проблем да намерят подходящата теоретична концепция, с помощта на която да предложат обяснение или препоръка за действие.

Ведно с историческото развитие на господстващите икономически идеи, многобройните промени в акцентите и посоката на търсене на решения на стопанските проблеми в отделните школи, изучаването на историята на икономическите теории по естествен начин онагледява плуралистичния характер на икономическото знание във всеки етап от еволюцията му. Последните десетилетия на развитие на академичната наука затвърждават тенденцията да се скриват зад сложен формализиран апарат идеологически концепции за индивидуалните цели и стремежи в обществения контекст. Както твърди Марк Блауг, няма по-добър начин за разкриване на този недостатък на икономическата теория през цялото ѝ съществуване от познаването на миналото на икономическите учения¹⁸. Това прозрение утвърждава ключовата роля на изучаването на историята на икономическите теории за професионалното изграждане на всеки образован икономист. Именно в рамките на заниманието с миналото на икономическите доктрини се усвоява задаването на важните въпроси: какво и доколко бива обяснено от икономическата наука, на какви основания биват широко приети или отхвърлени икономическите теории навремето, какво реално приложение имат те¹⁹. Критичното отношение към всяка съвременна теория, конкурираща се с останалите за обяснение на стопански феномени и проце-

¹⁸ Blaug (2009, с. 703 – 704).

¹⁹ Blaug (2009, с. 689).

си, познаването на корените ѝ в идеите на понякога отдавна забравени икономисти дават в ръцете на безпристрастния изследовател умението да разграничи силните от слабите ѝ страни, да прецени областта на приложимост и действителните ограничителни условия при използването ѝ. В този смисъл само отлично запознатият с историята на търсенията в своята наука икономист е свободен да овладее и разгърне действителния практически потенциал на икономическото знание, натрупано до съвремието.

ЛИТЕРАТУРА

- Бекярова, К., Б. Велев и И. Пипев. *Икономически теории*. Пловдив: Изд. къща „Хермес“, 2006.
- Бухолц, Т. *Живи идеи от мъртви икономисти*. София: ИК „Христо Ботев“, 1993.
- Леонидов, А. *Ордолиберализъм. Социално пазарно стопанство. Трансформация*. София: ЛиК, 2000.
- Ковачев, Здр., Вл. Владимиров, Ив. Илиев, З. Младенова, В. Гаргов. *Икономически теории*. Част втора. Университетско издателство Икономически университет – Варна, 2001.
- Леонидов, А., Т. Седларски (ред.). *Антология по икономически теории, кн. I*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2015 (под печат).
- Седларски, Т. *Икономически теории: история на икономическите учения*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2015.
- Седларски, Т. *Нова институционална икономика*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2013.
- Седларски, Т., Г. Димитрова. „Основни концепции в теорията на поведенческите финанси“. *Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“ – Стопански факултет*, Том 12, 2014, 195 – 220.
- Тошкова, С. *Икономическите алтернативи*. София: Изд. Тракия-М, 1999.
- Узунов, А. *Теоретичният фундамент на социалното пазарно стопанство*. София: Булвест-2000, 2009.
- Фром, Е. *Душевно здравото общество*. София: Изд. „Захарий Стоянов“, 2004.
- Blaug, M. *Economic Theory in Retrospect*, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Eucken, W. „Wissenschaft im Stile Schmollers“, in: *Weltwirtschaftliches Archiv*, 52, 1940, 468 – 506.
- Kahneman, D., A. Tversky. „Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk“, *Econometrica*, 1979, 47(2), 263 – 292.

- Katzenstein, L. „Ein neues englisches Lehrbuch der Nationalökonomie“, In: *Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich*, Vol. 17, 1893, 1211 – 1222.
- North, D. C. *Understanding the Process of Economic Change*. Princeton, N. J., Princeton University Press, 2005.
- Rieter, H. „Alfred Marshall“, In: *Klassiker des ökonomischen Denkens*, Teil 2, Joachim Starbatty (Hrsg.), Nikol Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, Hamburg, 2012, 135 – 157.
- Robbins, L., S. G. Medema, W. J. Samuels (eds.). *A History of Economic Thought*. PUP, 1998.
- Schmoller, G. *Grundriss der Allgemeinen Volkswirtschaftslehre*, Leipzig: Duncker & Humblot, [1900] 1923.